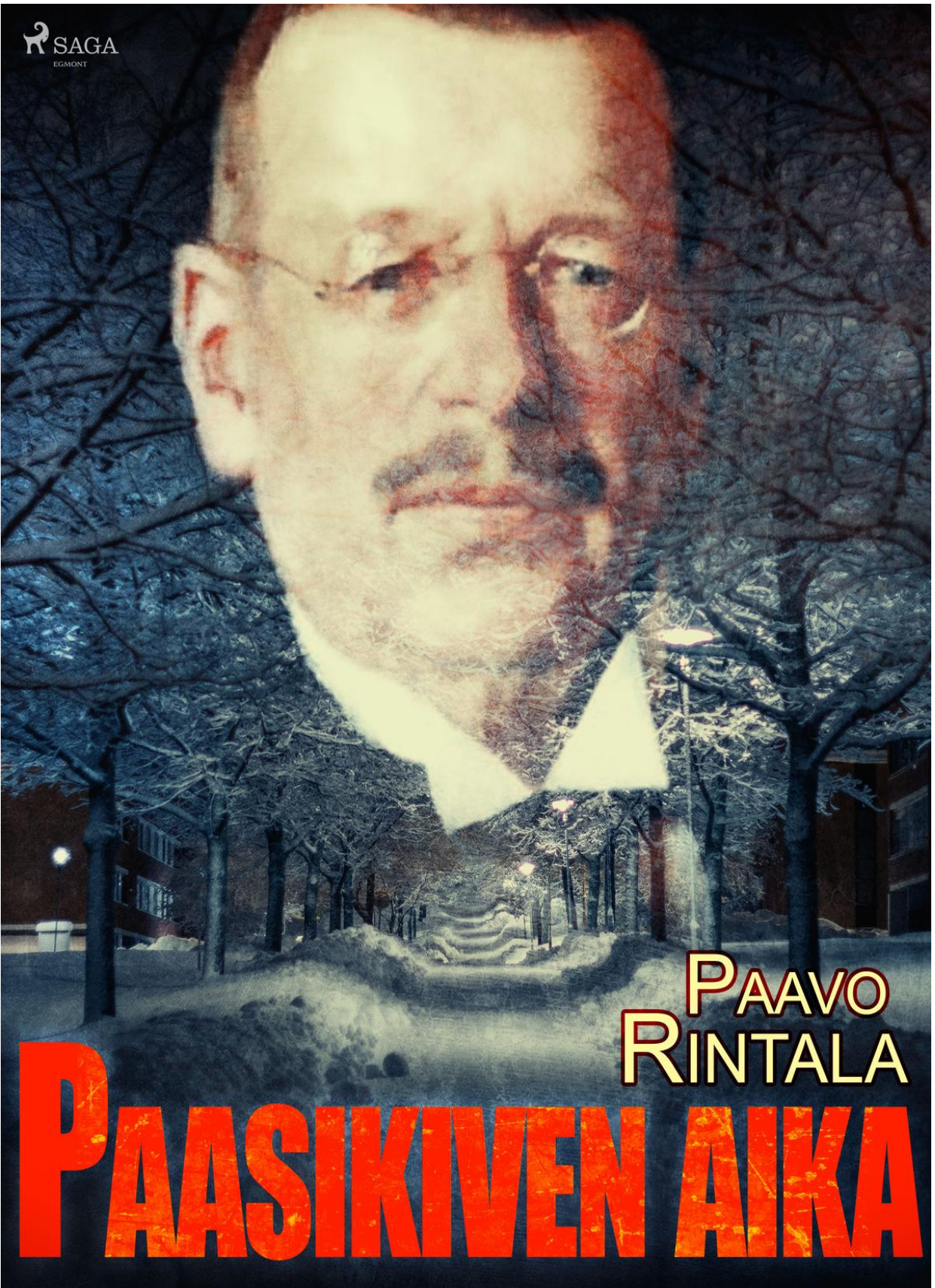

PAAVO
RINTALA

PAASIKIVEN AIKA

SAGA
EGMONT

PAAVO
RINTALA

PAASIKIVEN AIKA

Paavo Rintala

Paasikiven aika

SAGA Egmont

Paasikiven aika

Cover image: The Picture Art Collection / Alamy Stock Photo,
Shutterstock

Kirja ilmentää aikaa, jona se on kirjoitettu, ja sen sisältö voi olla osittain
vanhentunutta tai kiistanalaista.

Copyright © 1969, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726547085

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any
means without the prior written permission of the publisher, nor, be
otherwise circulated in any form of binding or cover other than in
which it is published and without a similar condition being imposed on
the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Maaliskuun 21. päivän iltana 1948 Helsingissä

Talvi oli taittunut, »talvenselkä» sanottiin, ja ilmassa oli kevään tuntua. Sen huomasi varsinkin illansuussa, maaliskuun iltana, kun Helsinki oli hiljentynyt, kauppatori autio ja sula, ja meren likainen jää rannassa oli sinisenmusta.

Suomen Tasavallan presidentti huusi puhelimeen virkaasunnossaan kauppatorin vieressä meren rannalla. Taloa kutsuttiin Linnaksi, vaikei se ollut sen linnamaisempi kuin toisetkaan Esplanadin varrella olevat rakennukset. Muuan kauppias oli rakennuttanut sen itselleen asuintaloksi vanhasta suolamakasiinista pian Suomen Venäjään liittämisen jälkeen, ja Helsingin kasvojen luoja, Engel, »vain ylen vastahakoisesti» muutti talon tsaariperheen asuinpaikaksi keisarillisia Helsingin vierailuja varten.

Paasikivi oli juuri kuullut, että muuan tunnettu tiedemies oli ryhtynyt puuhaamaan kansalaisadressin keruuta, julkilausumaa generalissimus Stalinin Suomelle lähettämää ystävyys- ja avunantoneuvottelujen ehdotusta vastaan. Suomen lehdistö oli lainaillut viime päivinä maailmanlehdistön lihavin kirjasimin ladottuja etusivujen sensaatioita: *Kuolinsuudelma Suomelle,*

Jakaako Suomi Tshekkoslovakian kohtalon,
Praha—Helsinki, rautaesirippu laskeutumassa Helsingin ylle, ja maaliskuun alussa todettiin Helsingin pörssin arvopaperikaupan romahtaneen. Lehdistöä ahkerasti seuraavat ihmiset olivat kiihtyneitä.

Paasikivi raivosi puhelimeen presidentinlinnassa niin että hänen huutonsa kaikui tyhjissä saleissa.

— Että vastalauseadresseja ja nimien keruuta, minä minä näytän niille, minä tukin niiltä suun. Tässä maassa ei muuta

tehdä kuin suunnitellaan vastalauseadresseja ja hypitään keräämässä nimikirjoituksia papereihin. Milloin joku ryhmä 33 julistaa mieltään, milloin joku Väinö Auer, Suomi on täynnä julkilausujia, nyt siihen on tultava loppu. Niin kauan kuin minä olen Suomen presidentti, täällä ei esitetä idioottimaisuuksia. Mannerheimista lähtien täällä on yksi ja toinen jo diivailut julistuksillaan, julkilausumillaan, vasta- ja myötälauseadresseillaan. Minä olen kurkkua myöten täynnä niitä adresseja. Tätä maata ei johdeta rauhaan mielipiteillä ja julki, julkityperyyksillä.

— Kansalaismielipide, törkeyttä!

Hän paiskasi puhelimen kiinni, meni ikkunaan pöydän ääreen ja nojasi toisella kädellä pöytään ja rummutti rystysillään pöydän laseerattua pintaa, katsoi ulos merelle, huohotti.

Hän oli vielä pitkään hengästynyt.

— Tiedemies, kun on tiedemies, pysyköön tieteessään. Ei tarvitse ruveta herättelemään kansalaismielipiteitä eikä korostelemaan lehdistönvapautta. Lehdistön hillitseminen on tällä kertaa tässä maassa paljon tärkeämpää kuin lehdistönvapauden puolesta uhoaminen.

Paasikiven nenä tuhisi vihaisesti.

Joku yksinäinen kulkija, nainen, käveli kassi kädessä torin reunaa Katajanokalle päin, joku nuori isä ulkoilutti lastaan Katariinan kiven lähellä. Harvakseltaan torin poikki illaksi kotiin kiirehtivät ihmiset lisäsivät yksinäisen paikan autiutta. Aurinko oli laskemassa. Torin kivetty pinta luovutti päivällä imemänsä auringon lämmön siniseen kevättalven iltaan. Tsaari Nikolai I:n mahdollisia suomenvierailuja varten linnaksi kunnostetun entisen suolamakasiinin edustalla kävelevä poliisi vilkaisi ylös linnan ikkunoihin, mutta ikkunat olivat tyhjä, poliisi katsoi toria ja sulavaa sinistä jäätä. Ilmassa oli kevään haju. Koko kauppatorin varren vanhojen talojen rivi oli lauantai-iltana aution

tuntuinen: Ruotsin lähetystön talo, vanha Kleinehin talo, korkeimman oikeuden pikkutalo ja sitten Linna. Niin kuin niiden sisälläkin olisi kaikki hiljentynyt.

Paasikivi ei enää raivonnut ääneen, hän tuhisi vielä kauan. Hän oli istahtanut syvälle tuoliin vanhan miehen tapaan selkä köyryssä vatsa pystyssä, ja riippuvat leukalihakset peittivät kaulan, niin että koko pystytukkainen pieni pää näytti nousevan suoraan rintakehästä ja kasvojen vaikuttavin osa, alati eri tunnealoja näyttävä nenä tuijotti suoraan vatsaan. Vanhus oli ummistanut silmänsä. Hänen suupielensä liikkuvat, kasvoilla oli tiukka ilme.

Suomen asiat näyttivät jälleen kerran menevän »päin helvettiä».

Tänään lauantaina, maaliskuun 21. päivänä Suomen valtuuskunta oli lähtenyt junamatkalle kohti Moskovaa neuvotellakseen Stalinin esittämästä ystävyys- ja avunantosopimuksesta, mutta valtuuskunnan johtaja pääministeri Pekkala ei ilmaantunutkaan asemalle. Pekkala makasi Mehiläisen sairaalassa penisilliinikuurilla ja aikoi matkustaa vasta myöhemmin.

— On siinä Suomella pääministeri, penisilliinikuurin takia diivailee. Niin kuin Moskovassa ei olisi penisilliiniä.

Ja kaiken lisäksi vielä saman viikon tiistaina Suomen Marsalkka Mannerheim oli äkkiarvaamatta matkustanut Wellamo-laivalla Tukholmaan, juuri samalla hetkellä, kun maailma sai tietää Suomen valtuuskunnan olevan lähdössä Moskovaan. Nyt lehdistö aina New Yorkia myöten levitteli tietoa, että Suomen suuri vanhus, Suomen vapauden puolustaja Mannerheim, oli lähtenyt maanpakoon, että Suomi aiottiin joko miehittää tai että täällä tapahtuisi Tshekkoslovakian kaltainen käänne.

— Mitä sekin höppänä juuri nyt lähtee Tukholmaan. Sille pitäisi panna poistumiskielto. Ja minä vielä mokomalle

seniilille annoin adjutantin ja auton ja autokuskin, kun sain sen kovalla puhumisella armollisesti jättämään Suomen asiat. Mutta ei, ei vaan, vanhan komeljanttarin veri vetää, ja heti kun ilmaantuu pienikin mahdollisuus päästä komeilemaan maailman lehdistön etusivuille, kyllä silloin mennään ja ollaan arvokasta marsalkkaa. Minä otan pois siltä adjutantin ja auton!

Ja kaikkein pahimmalta Paasikivestä tuntui tänä lauantaina se, että ihmisten keskuudessa yhä paisui huhu kommunistisesta vallankaappauksesta; sama huhu, joka oli alkanut itää äärioikeistolaisten mielessä jo syksyllä 1944. Stalinin esittämä neuvottelukutsu Moskovaan ystävyys- ja avunantosopimuksesta antoi kiitollisen kaikupohjan kaikille niille, jotka tahtoivat muuttaa nämä huhut peloksi ja pelotella niillä suomalaisia, riivata varsinkin helsinkiläisiä, nämä kun tunsivat elävänsä päivä päivältä lähempänä pelon keskipistettä.

— Kyllä minä vielä sen käsitän, että IKL oli hysterian vallassa syksyllä 1944 ja pystyi vetämään mukaansa muutamia kokoomuksen ja maalaisliiton poliitikkoja. Nehän kuuluivat niihin Tuhanteen Urhoolliseen, joita Ribbentrob tuli Suomesta keräämään juhannuksena 1944. Kyllä minä käsitän, että ne levittivät Svinhufvudin testamenttia ja asekatkentää ja odottivat sissisodan ihanuutta Suomeen USA:n ja Neuvostoliiton hyökätessä toisiaan vastaan ja sitten Neuvostoliittoon Suomen alueen läpi. Tätä hyökkäystä ne ovat jo odottaneet pian neljä vuotta eikä sitä vaan ole kuulunut. Suomi on solminut rauhan, sopimus on ratifioitu, valvontakomissio on poistunut maasta. Luulisi, että innokkaimpienkin Neuvostoliiton tuhoajien into alkaisi jo jäähtyä, mutta ei. Tuhannen Urhoollisen joukko sen kuin paisuu. Ja osa Suomen oikeistoa sosialidemokraattien tarmokkaasti avustaessa sen kuin suurentelee myyttiä

kommunistisesta vallankaappauksesta. Kohta Suomen kommunistit alkavat todella itsekkin uskoa siihen.

Paasikivi nousi tuolista ja alkoi kiivaasti kävellä huoneessa.

— Minulla on kelvoton hallitus ja olematon pääministeri, täys kuhnus koko mies. Miksei se lopeta vallankaappauspeikon kummittelua. Tämä kevät muuttaa Helsingin riivaajien temmellyskentäksi eikä pääministeri tee muuta kuin ryyppää Königissä tai makaa penisilliinikuurilla Mehiläisessä. Minä en salli sitä enää, en. Missä se kuhnus taas viipyy!

Paasikivi meni ovelle, paiskasi sen auki ja alkoi huutaa alakertaan adjutanteilleen:

— On minulla kanssa adjutantti, pääministerin piti olla täällä just tähän aikaan, menkää kiskomaan se vaikka vuoteesta, mitä siellä sotakouluissa on oikein opetettu, kun adjutantti ei käsitä sen vertaa, että sotaväen ylimmän päällikön, Suomen presidentin on odoteltava pääministeriä kuin juoksupojan.

— Herra Presidentti...

— Ajakaa Mehiläiseen ja kiskokaa se mies tänne!

— Herra Presidentti, mutta minä...

— Herra presidentti ja herra presidentti, herra kenraali ja herra kenraali, herra korpraali ja herra korpraali, sen te kyllä osaatte, mutta kun Suomen presidentti joutuu odottamaan yhtä penisilliinipääministeriä viisitoista minuuttia, te ette osaa muuta kuin hokea että tasavallan herra presidentti.

— Pääministeri on tulossa, on kyllä lähtenyt Mehiläisestä, me juuri otimme selvää, on tulossa tänne, herra presidentti.

— No olisitte sanonut sen heti.

Paasikivi kääntyi adjutanttiin selin ja käveli huoneen poikki ikkunan ääreen.

— Pääministeri, jaha herra pääministeri, minä luulin, että pääministeri on matkalla Moskovaan, juna lähti jo, juna on kohta Viipurin asemalla, ja minä kun luulin, että pääministeri on mukana, mutta pääministeri on ryhtynyt esittämään diplomaattista sairautta.

Pekkala tiesi, miten sydämensä pohjasta Paasikivi halveksi kaikkea diplomatiaan liittyvää.

— Minä en ole mikään diplomaatti en pääministerinä enkä sairaana, minulla on korva kipeä, tämä korvakipu alkoi jo Kansallisteatterin juhlissa. Minä en mene Moskovaan valittamaan korvaani. Minä menen sinne kyllä, mutta vasta ensi viikolla. Minä olen nytkin vuodepotilaana. Tänne minä kyllä voin tulla, sairaanakin, ja kovassa kuumeessa, ja korva kipeänä, mutta Moskovaan minä en uskalla mennä korva kipeänä, siellä on niin perusteelliset lääkärit, että ne pistää minut sairaalaan eikä päästä pois. Ystävyys- ja avunantoneuvottelut jää minun osalta neuvottelematta. Sitähän Suomessa moni taitaa juuri toivoakin.

Paasikivi lauhtui heti. Hänen äsken äreästi mutristellut suunsa suli. Hän oli itsekin aikonut nimittää Enckellin valtuuskunnan puheenjohtajaksi, ilmoittanut asian presidentin esittelyssä ja saanut jo silloin Pekkanan närkästymään.

— Moskovan kanssa Suomi kyllä selviää, mutta entäs tämän hullun Helsingin kanssa. Tietysti Suomi tulee olemaan Neuvostoliiton turvallisuusvyöhykkeen luoteinen osa. Sehän se on ollut Venäjän esikuntakartoilla aina ennenkin niin kauan kuin Pietarin kaupunki on ollut olemassa. Ja onpahan vaan Suomi selvinnyt. Moskovan kanssa meillä ei ole hätää niin kauan kuin Ruotsi on puolueeton. Ja se on. Mutta ei edes näin yksinkertainen asia tahdo mitenkään mahtua Helsingin virkamiesten ja diplomaattien päähän. Ei edes eduskunnan ja hallituksen

päähän. Ministerit itsekään eivät saa tätä päähänsä mahtumaan. No silloin on pääministerin taottava se hallituksen päähän.

— Minä olen puhunut tästä radiossa koko Suomen kansalle.

— Puheen ja puheen. Jos kerta puhuu, on puhuttava niin että tuntuu. »Vastakohtana idealistiselle ikuisen rauhan mielialalle», semmosta siitä kaunopuheesta jäi minun mieleeni. Ei edes pääministerin oman hallituksen jäsenet käsitä. Kommunistisen vallankaappauksen peikko kummittelee niitten mielessä ja nyt ne uumoilevat Suomesta toista Baltiaa, toista Tshekkoslovakiaa. Kerta hallituksessa on tämmöisiä ministereitä, mitä sitten eduskunnassa ja mitä sitten koko Helsingissä. Ei tarvitse muuta kuin pistää nokkansa ulos ja menee tuohon torille, jo nenässään tuntee tämän Helsingin keväthysterian. Jos hallituksessa olisi miehiä, jotka ymmärtävät jotakin historiasta, kaikki olisi hyvin. Mutta ketä siellä on: seuranäyttämöitten kuplettisankareita ja maalaisiäntiä. Ne ei ole koskaan ymmärtäneet historiasta mitään. Suomen asema on aina ollut jyrkästi toinen kuin Böömi-Määrin tai Balttian. Kun minä olin pääministerinä, minä otin nämä Helsingin faustit puhutteluun ja paukutin niille niin yksinkertaisia totuuksia, että ne käsittivät. Mutta entäs nyt: mitä kauemmin tämä hallitus istuu, sitä hullummaksi Helsinki muuttuu, joka sortin riivaajat levittävät täällä mielipiteitään, paniikkitunnelma sen kuin tiivistyy.

— Hallitus osaa kyllä ottaa tunnelmat tunnelmina, Pekkala sanoi, häntä närästi: tätä vartenko tuo ukko pyytää hänet varta vasten sairaalasta.

— Minähän en rakasta tunnelmia. Tässä minun puheessa ei ole tunnelmia. Tämä on tosiasiaa. Jos huhut ja tunnelmat tiivistyvät asioiksi, hallituksen pitää tarttua niihin. Mutta jätetään tämä ikävä asia. Koko kevät on Helsingissä

huhuttu ja huhuttu. Tulos on se mikä se on. Minun piti puhua pääministerille Moskovan asioista.

Paasikiven ääni oli lauhtunut, kun hän alkoi muistella Pekkalalle Moskovan vuoden 1939 neuvotteluja.

— Moskovassa on jo täysi kevät. Moskova on Kööpenhaminan korkeudella. Minä olen ajanut Kremlin portista sisään talven kynnyksellä ja kevään kynnyksellä. Kyllä on raskaampaa mennä keväällä. Maaliskuu 1940 ja nyt. Minä ajattelen ensimmäistä menoani Kremliin lokakuussa 1939. Minä ajoin portista sisälle ihan kirjaimellisesti yksin. Nyt teillä menijöillä on takananne sentään jonkinmoinen osa Suomen kansan mielipidettä. Minä olin ihan yksin. Minun mielipiteitäni ei ymmärtänyt Suomessa juuri moni. Sormin laskettavissa oleva määrä. Molotovia minä arastelin. Huomasin äkkiä, ettei se ollut mikään »uuttera keskinkertaisuus» niin kuin sitä parjattiin vaan intohimoinen venäläinen patriootti, tiukka ja terävä ukko, hyvin nopea sanoissaan, hyvin nopea, ja varmasti on vieläkin, niin että pitääkää varanne, mutta henkilökohtaisesti vaatimaton eikä tee mitään suurmiehen elkeitä: likinäköinen, harmahtava olemus. Kukapa tässä nyt ennättäisikään tekemään suurmiehen vaikutusta, nykyisenä kiireisenä aikana. Paraatimiehet on asia erikseen.

— Mutta Stalinia minä en kavahtanut. Sillä oli piippu kädessä ja pitkävartiset maalaissaappaan malliset jalkineet jalassa. Se kaikista kuvista tuttu kaulaan asti napitettu neutraali takkinsa. Molotov hoiti puhumisen. Stalin enimmäkseen kuunteli. Nousi paikaltaan, käveli pitkän pöydän vierustaa piipunkoppa kourassa ja heitti kävellessään sanoja pöydälle kuin palloja. Se oli minulle kova Moskovanmatka.

— Ajatelkaa nyt minua: minullahan ei ollut mitään valtuuksia suostua heidän vähimpiinkään ehtoihinsa. Koko Suomen kansan mielipide oli minua vastaan, kun minä

yritin edes omalta kohdaltani ymmärtää venäläisten näkökantoja. Mutta niin onnellisesti vaan kävi, että Stalin ja Molotov tajusivat minut. Ne käsittivät, että vaikka minä olinkin jääräpäisen Suomen edustaja, minä mieskohtaisesti koetin ymmärtää heidänkin näkemyksiä. Ja sitten kun minä toisella Moskovan matkalla vuonna 1939 vein Väinö Tannerin mukani, niin vastakohta Tannerin ja minun välillä oikein kärjistyi, minun edukseni, ikävä kyllä. Tanner alkoi Moskovan silmissä näyttää jukuripääkapitalistilta, ja minä ymmärtäväiseltä Venäjän ystävältä.

— Tästä opimme sen, että Moskovaan ei saa koskaan päästää Suomesta Väinö Tannerin tapaisia ihmisiä, olkoot he vaikka kuinka hyviä miehiä niin kuin nyt Tannerkin. Mutta Tannerilla on suomalaisen pystykorvakoiran luonnetta ja näköä. Se ei sovi Kremliin.

— Eipä siitä taida olla huolta, tällä kertaa. Kyllä kait Moskova tietää, että Suomen hallitus yrittää tosissaan jo nykyisellään ymmärtää venäläistenkin näkökohtia ja neuvotella. Mutta jos Moskova esittää ystävyys-yhteistyö- ja avunantosopimukseensa sotilaallisia pykäläiä, niin yhtä vaikeata hallituksen ja Suomen kansan on niitä ymmärtää kuin ennenkin on ollut, Pekkala sanoi.

Pekkalasta näytti, että Paasikivi oli väsynyt kerrottuaan 1939 Moskovan neuvotteluista, sillä hän istui syvälle tuoliin painuneena, hartiat lypsyssä ja pää niin allapäin, että leuka otti rintaan kiinni ja kaula oli taas kokonaan peittynyt korkean iän veltostuttamien leukalihasten poimujen taakse. Iso nenä tuhisi. Pekkala luuli, että Paasikiven oli hetkeksi vallannut vanhan ihmisen hajamielisyys, että hän eli parasta aikaa jossakin menneen muistumassa, kenties Moskovassa loka-marraskuussa 1939, josta hän juuri oli niin pitkään puhunut.

— Minä vaan sanoin, että jos venäläiset esittävät, että puna-armeija antaa Suomelle apua tarpeen vaatiessa, että

jos semmoista pykälää ehdotetaan Moskovassa, Pekkala toisti.

Paasikiven pää nousi terhakasti, vartalo oikein. Hän maiskutteli suutaan ja tuijotti Pekkala.

— Mitä sinä puhut sotilaallisesta pykälästä?

— Minä en usko, että eduskunnan enemmistö hyväksyy sotilaallisia sopimuksia. Tämän maan enemmistö ei ole valmis ymmärtämään Neuvostoliiton sotilaallisia ehdotuksia, vaikka minä olisinkin tai joku muu, mutta ei eduskunta, ja siksi tässä ollaan saman edessä kuin 1939, Pekkala puhui.

Paasikivi katseli häntä ällistyneenä.

— Nyt minä huomaan, että sinä tosiaan olet sairas. Penisilliinikuuri on sekoittanut aivosi. Et tajua mitä puhut. Että Suomen hallituksen pääministeri ja puhuu tuommoista.

Pekkala näki, miten Paasikiven leuka alkoi tutista ja nenä sai uusia värivivahteita. Se tiesi myrskyä.

— Jumalauta, Paasikivi huusi ja hänen vanhan miehen vartalonsa vapisi.

— Että pääministeri. Kutsuu itseään ja hallitustaan edistysmieliseksi. Päästelee tuommoista törkyä. Tässä maassa on näköjään luonnonjärjestys, että ainoastaan patavanhoilliset kapitalistit niin kuin minä, voivat ymmärtää Neuvosto-Venäjän näkökohtia. Juuri sotilaallisesti Suomi on aina ollut Venäjälle tärkeä. Ja nyt kun Suomelle aukeaa ensimmäistä kertaa mahdollisuus solmia venäläisten kanssa semmoinen sopimus, joka poistaa koko sotilaallisen jännityksen maitten väliltä, niin pääministeri sanoo, ettei eduskunta semmoista hyväksy.

— Tämä ei ole mikään fraasi. Minä en rakasta fraaseja. Tässä maassa on puhuttu fraaseja. Minä olen joutunut korjaamaan särjetyt lasit. Suomi on aina ollut sivistyksellisesti ja taloudellisesti rikkaalle Venäjälle

olematon asia, pelkkä sylkäisy. Sotilaalliset seikat ovat merkinneet kaikkea. Ja nyt kun meillä on mahdollisuus saada aikaan semmoinen sopimus, jossa sotilaalliset näkökohdat molemminpuolisesti rauhoitetaan, se aukaisee ihan uuden vaiheen Suomen ja Venäjän suhteissa: me tulemme Neuvostoliitolle merkitseväksi tekijäksi sivistyksellisessä ja taloudellisessa mielessä. Sopimuksella voidaan eliminoida se, ettei venäläisten tarvitse Suomeen päin suhtautuessaan tuijottaa enää pelkästään luoteisrajansa turvallisuutta. Ja minun pääministeri sanoo nyt, ettei eduskunta voi tätä hyväksyä.

— Minä sanon, että se hyväksyy. Sen on hyväksyttävä. Minä otan eduskuntaryhmien johtajat omaan käsittelyyni. Opetan niille historiaa. Vaikka keppi kädessä!

Pekkala työnsi jalkansa suoraksi ja vei molemmat kätensä taskuihin. Kantapäät lattiassa, maha pystyssä ja pää takakenossa tuolin selkämystä vasten hän katsoi raukeasti Paasikiveä.

— Ei tätä minulle tartte luennoida. Minä vaan sanoin, mitä vaikeuksia siitä tulee, jos Moskova ehdottaa sotilaallisia sopimuksia.

— Totta kai se ehdottaa. Ja meidän pitää vaikka kirveellä takoa suomalaisten päähän, että sellainen sopimus — tietysti sananmuodon on oltava tasapuolinen — on meille vain eduksi. Kun me olemme tapelleet Venäjää tai Neuvostoliittoa vastaan, aina on käynyt huonosti. Niin huonosti, ettei huonommin ole mahdollista. Älä suutu. Minä otan nämä asiat raskaasti. Minä otan aina asiat raskaasti. Mutta jos me saamme kerran historiamme aikana venäläisten kanssa solmituksi semmoisen sopimuksen, että heidän sotilaspiirinsä lakkaavat hysteerisesti tuijottamasta luoteisrajansa turvallisuutta, meille aukeaa ihan uusi vaihe Suomen ja Neuvostoliiton suhteissa: sivistyksellisen ja taloudellisen yhteistyön vaihe.

Paasikivi oli leppynyt.

Hän alkoi evästellä Pekkalaa Moskovamatkalle:

— Nyt ei tule keskusteluja alueluovutuksista niin kuin meillä oli Rydin kanssa maaliskuussa 40 Moskovassa. Siitä huolimatta kehottaisin sinua pitämään mielessä että tinkimistä kannattaa aina harrastaa, myös avunantoneuvotteluissa. Minä harrastin tinkimistä silloin vuonna neljäkymmentä. Ensiksi yritin tingata korvausta alueluovutuksista, sanoin Molotoville, että:

— maksoihan Pietari Suurikin Uudenkaupungin rauhassa ison kasan rahaa Ruotsille,

mutta tämänlaatuinen tinkaaminen tyssäsi heti Molotovin terävään huomautukseen:

— kirjoittakaa kirje Pietari Suurelle, jos hän käskee, me maksamme korvauksen,

ja kun minä huomasin, ettei luovutetuista alueista voi nyt ruveta korvausta tinkimään, minä keskityin Hangon vuokrasopimukseen. Molotov sanoi Neuvostoliiton maksavan siitä 5 miljoonan markan vuosivuokran. Ja Ryti tinki sen heti kuudeksi miljoonaksi. Sitten Ryti ja Zhdanov ja Molotov alkoivat kiistellä yleisistä asioista. Rydille sanottiin, että Englanti ja Ranska tahtoivat käyttää Suomea hyväkseen ja Suomi näytti sen sallivan. Tähän Ryti tietysti vastasi kipakasti, että:

— uskoivatko Molotov ja Zhdanov itse mitä puhuivat meille,

ja tietysti nämä vastasivat yhtä kipakasti ja niin meni koko neuvottelu periaatteelliseksi vatvomiseksi. Minä pidin varani, ja heti kun tuli pieni paussi, minä sanoin muina miehinä väliin, että:

— se kuusi miljoonaa markkaa on kyllä aivan liian vähän Hangon vuokrasta, että:

— eikö Neuvostoliitto voisi sitä korottaa, kun meidän on hankittava uusi satama tilalle.

No Molotov tuikkasi siihen väliin minulle, että:

— olkoon 7 miljoonaa markkaa.

Ja taas ne jatkoivat Rydille Englannin ja Ranskan imperialismiin vihamielisyydestä Neuvostoliittoa kohtaan Suomen myötävaikutuksella ja tietysti Ryti taas kipakasti kiisti väitteen ja painotti sitä, että me emme alkaneet sotaa vuonna 1939.

— Minähän en tähän enää puuttunut. Minulle tilanne oli selvä. Odotin vain suunvuoroa ja kun sen sain, pistin väliin, että:

— eikö sentään kahdeksan miljoonaa olisi minimivuokra Hangosta.

Ja taas Molotov lupasi, että:

— olkoon kahdeksan miljoonaa,

ja jatkoi taas siitä, mihin oli jäänyt Zhdanovin ja Rydin kanssa.

— Ja tällä tavalla minä sen kymmenen minuutin keskustelun aikana voitin Suomelle 3 miljoonaa markkaa vuodessa. Mitä tekivät toiset tänä aikana? Puhuivat yleistä politiikkaa. Se ei kostuttanut kumpaakaan osapuolta. Niin että tinkimistä kannattaa kuule Pekkala aina harjoittaa. Pitää vaan valita oikea hetki. Ja minäkin tein siinä virheen. Minä innostuin pistämään seuraavan panoksen liian korkeaksi, minun olisi pitänyt jatkaa korottamista miljoonissa: yhdeksän olisi ollut seuraava. Ja kenties olisin päässyt vaikka yhteentoista tai kahteentoista asti, sillä aikaa minulla olisi ollut: Ryti ja Molotov ja Zhdanov olivat niin keskittyneet poliittisen tilanteen väittelyyn, että niistä ei olisi ollut haittaa minulle, mutta minä tein sen virheen, että sanoin seuraavalla kierroksella:

— eikö voitaisi määrätä Hangon vuosivuokraksi 200 000 kultadollaria,

ja siihen Molotov toppasi heti. Minä tein sen virheen, että minä vaihdoin miljoonat kultadollareiksi!

— Tjaa... ah, onhan se niinkin. Että tinkimistä vaan, sano, Pekkala puhui. Hän nousi seisomaan ja ojenteli itseään. Pöydällä kirjapinon päällimmäisenä oli vanhan näköinen teos. Pekkala astui lähemmäs ja otti kirjan käteensä.

— Yrjö Koskinen, Johtavat aatteet ihmiskunnan historiassa. Jaa. Vaan ei suinkaan se tämä ole presidenttiä tinkimään opettanut, Pekkala sanoi. Hän vältti sekä teitittelyä että sinuttelua.

— Se on opettanut minulle pienten kansojen merkityksen tajuamista, Paasikivi sanoi.

Pekkala käveli kirja kourassa ikkunan viereen ja katsoi torille.

Se oli autio.

Rannassa seisojia käsi kädessä mies ja nainen ja katseli linnaan päin. Naisen käsi oli ojentunut ja osoitti linnan ikkunoita kohti.

— Opettanut, että sellainen käsite kuin »poliittinen välttämättömyys» on aina pystynyt tuhoamaan pienten kansojen itsenäisyyden, jos tuo »poliittinen välttämättömyys» on katsottu suurvallan taholta tarpeelliseksi.

Pekkala ei vastannut.

Ulkona oli jo niin pimeätä, ettei Pekkala olisi erottanut rannassa seisojia mieheksi ja naiseksi elleivät nämä olisi pitäneet toisiaan kädestä.

— Ilta joutuu. Kai maar tästä täytyy mun lähteä. Kiitos vaan evästyksestä, Pekkala sanoi, mutta ei ajatellut enää äskeistä, ei koko Moskovaa vaan tuijotti meren jäätä ja ajatteli: se ei sula pääsiäiseksi, ennen lapsuudessa sanottiin, että jää on haprasta, pettävää, kun se muuttuu valkoiseksi, että silloin menee läpi.

He tulivat lääkekemian laitokselta, kävelivät aution torin poikki rantaan ja sitten rantaviivaa Katajanokalle päin.

Presidentin Linnan kohdalla tyttö pysähtyi ja osoitti taloa:

— Minun veljeni on käynyt tuolla. Muutamia kertoja, hän sanoi.

— Pihassa on nytkin musta auto, Kimmo näki ja tarttui tytön käteen, tunsi hennon kämmenen ja puristi sen oman kouransa sisään.

Aliisa salli sen.

— Joku niitä Tornin valvontakomission autoja, nehän siellä laukkaa yhtenäen Paasikiveä määräilemässä, hän sanoi.

— Ei kyllä tuo on suomalainen auto, Kimmo sanoi ja hengitti syvään mereltä tulevaa tuulta.

— Tässä ilmassa on sulanveden tuoksu. Meri on varmasti tuolta kauempaa auki. Tunnetko?

Aliisa tunnusteli myös ilmaa keuhkojensa täydeltä. Hän alkoi nauraa:

— Minunhan tämä pitäisi tuntea, minä olen asunut koko ikäni Helsingissä, kaikki talvet, ja vielä täällä, meren tuntumassa, mutta minä en tunne mitään meren tuoksua ja sinä tunnet vaikka olet sisäsuomalainen.

— Minä tunnen, se on auki tuolta kaukaa, Kimmo sanoi.

— Kun päästään meille, katsotaan kiikarilla. Meidän olohuoneen ikkunasta näkee merelle. Mennään.

Aliisa alkoi vetää Kimmoa kädestä. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun Kimmo kemianlaitokselta lähdettäessä lyöttäytyi Aliisan seuraan ja pyysi saada kävellä hetken tämän kanssa ja »haukata kevättä» niin kuin hän oli sanonut. Aliisa oli pyytänyt Kimmoa kotiinsa teelle. He nousivat loivaa rinnettä Katajanokan siltaa kohti, kun musta auto lähti linnan pihasta.

— Siinä se nyt meni, Kimmo sanoi.

— Valvontakomissio.

— Ei, se oli suomalainen auto, valkoinen kilpi ja varmasti leijona, valtion auto. Komissiohan on jo korjannut luunsa.

— Minun veljeni on käynyt tuolla, taisin sanoakin, Paasikiven kanssa puhumassa. Ei silti, hän oli sodan aikana Suomen päämajassa ja näki päivittäin Mannerheiminkin.

— Jaa, Kimmo sanoi eikä ryhtynyt utelemaan. Hän tiesi, että Aliisan perhe oli vauras ja sivistynyt helsinkiläisperhe hänen keskisuomalaiseen pienviljelijäkotiinsa verrattuna, että Aliisan isä oli eversti tai ainakin ollut, ihan toista kuin 12 hehtaarisen viljelyksen pitäjä ja että veli »joka on käynyt tuolla puhumassa Paasikiven kanssa» oli yliopiston professori ja hänen nimensä vilahteli politiikan ja talouselämän tapahtumien yhteydessä: Aatos Selinkorpi, Aliisan veli, ja että Aliisan ja Aatoksen välissä oli vielä yksi sisarus, Aino.

— Tähän nousevat aina kevään ensimmäiset krookukset, Aliisa osoitti Uspeskin katedraalin rinnettä.

— Se on nytkin jo ihan sula. Muualta maa on vielä jäässä.

— Tuolla kirkossa on pääsiäisen vastaisena yönä aina jumalanpalvelus. Minä käyn siellä, kun on niin lyhyt matka. Ne hokevat koko ajan kynttilät kädessä: Kristus on noussut kuolleista, kuolemalla kuoleman voitti. Se on niin tunnelmallista. Varsinkin nyt kun meidän perheessä on kuolema vielä niin lähellä.

— Joo, minä en tunne asiaa. En ole käynyt. En minä ole ennen ollut keväällä Helsingissä. Enkä liiemmin muinakaan vuodenaikoina, Kimmo sanoi ja ihmetteli, mitä tyttö puhui kuolemasta.

He kävelivät katedraalin puiston kiviaidan vierustaa.

— Tuolla minä asun. Tule sisälle.

Hississä hän kuuli, että tytön koko perhe oli jälleen koossa tässä lapsuuden kaupunkikodissa, että veljen vaimo oli talvella kuollut ja veli muuttanut tyttärensä kanssa takaisin tänne. Jo eteisessä hän tapasi Aliisan veljen,

kookkaan vaaleaverisen miehen, joka veti mustaa päällystakkia ylleen ja ainoastaan vilkaisi Kimmoa ojentaessaan kätensä tälle niin kuin paljon erilaisten ihmisten kanssa tekemisiin joutuvat tärkeät henkilöt tekevät tuntemattomille.

— Jaaha, hyvää iltaa, nimeni on Selinkorpi.

—Tässä on minun kurssitovereitani, Aliisa sanoi.

— Kuules Aliisa, viitsitkö ystävällisesti katsoa hiukan Helkan perään, että hän menee ajoissa vuoteeseen, olisin pyytänyt Ainoa, mutta hän on ulkona ja isällä ja äidillä on illalliset. Minulla kestää kokous myöhäiseen. No hei, siskoseni, Aatos sanoi, kumarsi ivallisen kohteliaasti Kimmolle ja meni ovesta.

— Mistä se kuule Aliisa johtuu, että te helsinkiläiset puhutte niin tekoherraskaisesti, Kimmo ihmetteli ääneen.

— Tekoherras...

— No niin. Sillä lailla, että puhe kuulostaa luonnottoman huolitellulta. Te äännätte tavut venyttämällä ja vähän niinkuin ylimielisen raukeasti; kulttuuriväsymys vai mikä siitä pitäisi kuvastua. Ei kaikki helsinkiläiset, mutta esimerkiksi nyt tämä sun veljes ja sinäkin ja muutamat muut kurssitoverit yliopistolla. Meikäläisen maalaispojan korvissa se kuulostaa niin hassulta.

— En minä ole huomannut. Itse kuulostat hassulta. Käy sisään.

Hän tuli leveistä pariovista suureen saliin. Kolme korkeata ikkunaa puiston puiden latvusten yläpuolella. Niiden takana meri. Korkea valkoinen kaakeliuuni. Sen sivulla seinän vieressä flyygeli. Seinällä flyygelin yläpuolella kullatuissa ohuissa kehyksissä lasitettuja vanhoja valokuvia, miehiä ja naisia, paljon pappeja. Ja viereisen seinän edustalla suuri pöytä, sen takana sohva ja ympärillä sohvannäköisiä tuoleja, joista Kimmo käsitti, että ne olivat rokokoota tai barokkia tai empiireä, ja

vastakkaisella seinustalla pieni lasipintainen pöytä ja sen ympärillä sirot nojatuolit, joihin Aliisa viittasi:

— Istu ole hyvä, minä laitan teetä.

Kimmo meni pikkupöydän ääreen ja istahti.

Huoneen täytti valkoisuus ja korkeat ikkunat, vastakkaisilla seinillä olevat suuret pariovet, peiliovet, kiiltävän valkoiset, ja sitten lattia, avara ja kiiltävä parketti, keskellä suuri vanhanpunainen matto.

Kimmo yritti istua suorassa. Hänestä tuntui, että joku tuijotti häntä. Hän taivutti niskaansa ja katsoi olkapäänsä yli seinälle. Aivan, Svinhufvudin valtiomieskatsetta esittävä maalaus. Svinhufvud katsoi suoraan pöydän keskipisteeseen. Sitten peiliovien takaa kuului suuri ääni:

— Frida, tiedätkö sinä, mitä Hindenburg sanoi, kun siltä kysyttiin, kuka voitti Tannenbergin taistelun!

— En tiedä, saatko kaulusnapin kiinni, naisen ääni vastasi, myös huutamalla.

— Että tiedät?

— Ei kun kaulusnappi! Anna tänne.

— No se sanoi, ja ääni katkesi. Luultavasti oven takana pantiin kaulusnappia kiinni.

Kimmolle tuli hyvä olo. Äänessä oli jotakin kotoista, keskisuomalaista. Ääni sanoi Hindenburgista se eikä hän, ihan eri lailla kuin Aliisan veli. Ne on käyneet samaa koulua, Aliisa ja sen veli, ja sisko kanssa, mitäs se Aliisa sanoikaan... joo joo, ja ne kaksi Aliisan kouluaikaista toveria puhuu samalla lailla.

— Koeta viihdyttää itseäsi, tee tulee tuota pikaa, Aliisa sanoi ja kantoi kuppeja pöytään.

— Mitä koulua te olette käyneet?

— Esyykoota eli Suomalaista Yhteiskoulua. Kuinka niin?

— Ja ne Mirja ja Pertti sieltä lääketieteelliseltä kanssa?

— Samaa koulua. Miksi kysyt tätä?

— Mahtaa olla hieno koulu.

— On se.

— Sen kyllä kuulee puheestakin, sen koulun käyneet sanoo varmaan vessapaperistaankin »hän».

— En ymmärrä, mitä tarkoitat?

— En minä »tarkoita» mitään. Eihän sitä nyt sanota »tarkoita» tämmöisessä yhteydessä, Kimmo sanoi ja alkoi nauraa.

— Frida, kuului oven takaa, pariovet työnnettiin auki, ovella seisoi iso ja roteva hieman kumara mies.

— Alliisa, kun ei näy missään minun silimälaseja. Ai sinulla on vieras. Missähän minun silimäläsit.

Hänellä oli frakki päällä, rintamus täynnä kunniamerkkejä ja erinäköisiä mitaleita, joista riippui sinivalkoisia ja punavalkoisia nauhoja.

— Minun kurssitoverini, Kimmo Kauppinen ja isäni, Aliisa esitteli.

— Päivää, hauska tavata, mistä päin sitä ollaan kotoisin?

— Keski-Suomesta.

— Katsos, minä olen Saarijärveltä, Saarijärven ja Laukaan entisen papin entisiä poikia. Jatkakaa vain, elekkää antako minun häiritä.

Mies köpitteli eteiseen. Kimmo vilkaisi pariovista huoneeseen, josta hän oli tullut. Ruskeapuiset kirjahyllyt täyttivät huoneen seinät ja keskellä lattialla oli suuri raskastekoinen kirjoituspöytä. Huoneesta tuli voimakas piipputupakan tuoksu saliin.

— Siinä on meidän kirjasto. Isä käyttää sitä nyt työhuoneenaan, kun Aatos-veli asuu meillä. Ole hyvä ja katso, minä katan teen pöytään.

Kimmo meni kirjastoon. Kirjoituspöydällä oli sikarilaatikoita, niistä lähti hyvä tuoksu. Ikkunanviereisellä seinällä riippui aseita, miekkoja, vanhoja pistooleita. Niiden edessä jalustalla oli Aliisan isän rintakuva pronssissa. Jalustassa oli kirjoitusta:

*Eversti Leo Selinkorpi 24.6.1941.
Suur-Suomen aamunkoitossa
Divisioonan papistolta.*

Selinkorpi, mistähän nimestä se on suomennettu, Kimmo mietti.

— Frida, ala joutua, me myöhästytään, kuului eteisestä ja eversti tuli kirjastoon päällystakki päällä, silinteri päässä, valkoinen silkkikaulaliina monessa kurtussa kaulan ympärillä.

— Piru kun piippu on hukassa. Minulla on nykyään joko silmälasit hukassa tai piippu hukassa. Niitten ehtimiseen menee puoli päivää. Kun toisen löytää niin toisen hukkaa.

Eversti alkoi etsiä kirjahyllyistä. Pöydällä oli piippu tuhkakupissa.

— Tuossa on ainakin yksi piippu, Kimmo sanoi.

— Ei sillä voi polttaa. Tuo on semmonen piippu, että sen kopassa kaikki maistuu ketunpaskalta, poltti mitä tahansa. Tiedätkö sinä poika, että kymmenestä piipusta on yleensä yksi polttamiseen sopiva. Täällähän se on. Jaa, että te luette lääketiedettä. Minä olen kanssa pitkästä aikaa ruvennut lukemaan, historiaa: oli siitä armeijasta erottamisesta se hyöty; saapi taas lukemiseen tuntuman. Siihen, minkälaista jälkeä kynä tekee historiaan. Minä kun olen ollut kirjan ja kynän parista poissa pitkät ajat, minä olen joutunut kirjoittamaan historiaa tykistöllä ja jalkaväkirykmentillä. Tiedätkö sinä, että minut on erotettu armeijasta isänmaallisista syistä?

— Ei, en minä tiedä. En minä, Kimmo pelästyi.

— Minä olin liian isänmaallinen mies. Ei kelpuutettu jatkamaan tässä Paasikovitsin ja Sihvovitsin armeijassa. Eikö se Aliisa ole kertonut?

— Ei, ei meillä ole ollut puhetta. Minä en tiedä semmoisista asioista, Kimmo änkytti.

— Eivät uskalla antaa minulle enää rykmenttiä. Minä kun pitäisin sen suomalaisena divisioonana. Minä sanoin rykmentilleni viimeisessä puhuttelussa: Pojat, muistakaa siviilissäkin tämä: pitäkää aina puukko löysästi tupessa sen mölyävän itäisen aroapinan varalta. Ja siitä syystä minut erotettiin, eversti sanoi ja alkoi hihittää. Kimmosta tuntui oudolta, että roteva ukko nauroi hihittämällä kuin pienet tytöt.

— Jaa, ettei se Aliisa ole kertonut, ja minä kun luulin, että se heilallensa kertoo, minkälainen isä sillä on.

Aliisa laski nopeasti keksikorin pöydälle, juoksi isänsä luo ja huusi tämän korvaan:

— Isä, tämä Kimmo Kauppinen on minun kurssitovereitani, ymmärrätkö sinä!

— Elä suutu, elä suutu, kai sitä voi vähän heilastella kurssitovereittenkin kanssa.

— Isä!

Aliisan mukana oli kansakoululaisen ikäinen tyttö.

— Helka, sano päivää Kimmolle.

— Iltaa, tyttö niiasi ja juoksi everstin luo ja alkoi halata tätä kaksin käsin.

— No niin, vaarin oma pieni pääsiäispaju. Kuuleppas, mene kiirehtimään mummoa, me muuten myöhästyään.

— Et sinä myöhästy, sinä olet semmoinen hätähousu. Vaari se aina puoli tuntia ennen touhuaa myöhästymistä, Helka sanoi ja pukkasi vaaleatukkaisella päällään vaariaan mahaan.

— Ihan totta, Frida, eversti huusi.

Aliisan äiti tuli saliin.

— Me ennätetään vaikka kuinka. Viitonen menee suoraan Töölöön. Aha, hyvää iltaa, tervetuloa.

— Kimmo Kauppinen.

— Tämä Kimmo on samalla kurssilla, Aliisa selitti äidilleen. Tämä oli pienikokoinen ja hento nainen, vaalea,

suorastaan albino, ja Kimmo mietti kuinka noin roteva mies ja noin hento nainen olivatkin tulleet menneeksi naimisiin. Aliisa on isänsä näköinen, mutta rakenne on äitiin, hän katseli. Upseerin rouva, everstin rouva. Ja nimi Frida. Onkohan se ruotsalainen. Luutnanttina tai kapteeninako se tuo mies on tämän naisen nainut. Sillä on kova ääni, kova, se on tottunut puhumaan, omituisen kova ääni noin hennossa naisessa, tai sitten se puhuu ruotsia äidinkielenään ja kovuus johtuu siitä.

— Frida, meillä on kiire.

— Hyvä ystävä, matka kestää varttitunnin. Hauska tavata Aliisan kurssitovereita. Te olette valinneet ahertamista vaativan ja pitkän opiskelun tien.

— Niin, onhan siinä lukemista, Kimmo sanoi.

— Meidän Aliisa ainakin piirtelee kemian kaavoja illat pitkät.

— Ei tule mitään, me myöhästyttään!

— Minä tulen, tulen... se on kuulkaa kaikilla sotilailla tuo sama hopputauti, kun ne ovat luutnantteja, ne joutuvat seisomaan komppaniassa odottamassa kapteenia, kun ne sitten ovat kapteeneita, ne joutuvat seisomaan taas rivissä puolituntia, odottelemassa majuria, ja kun ne saavat pataljoonan, ne joutuvat odottamaan tunnin everstiä, ja kun ne saavat rykmentin, ne joutuvat seisomaan sen edessä valmiina kaksi tuntia ja odottamaan kenraalia... tulenhan minä, koko ajanhan minä tulen.

Kun eversti auttoi vaimolleen takkia päälle, tämä puhui vielä Kimmolle:

— Kai tekin sen huomasiitte sotaväessä ollessanne. Sotamieshän se juuri tämän huomaa, kun joutuu aina odottamaan rivissä. Minäkin sen olen huomannut, vaikka olenkin katsonut vain sotilaskodin ikkunasta kasarmin kenttää.

— Minä en ole vielä käynyt sotaväkeä, Kimmo sanoi.

— No näkemiin nyt, viettäkää hauskaa iltaa, Aliisa saatteli vanhempiaan.

— Ja te kanssa, hauskaa iltaa, ja katso ettei Helka valvo kovin myöhään.

— No näkemiin.

— Näkemiin.

Siitä se tulee se äänen kovuus, Kimmo mietti. Tämä nainen on asunut kasarmialueilla ja tottunut puhumaan tuolla äänellä sotamiehille. Sotilaan vaimo. Sotilaan tytär. Sotilas. Harmaita kasarmeja, laakea kenttä. Siinä miehiä rivissä, harmaat takit ja housut päällä. Ja komentosanoja. Ja marssimista. En tiedä. Kasarmi. Joka tapauksessa sen perussävy on harmaa, kasarmi, se on melkein synonyymi ikävälle.

Ja kun he istuivat juomassa teetä, Helka ja Aliisa ja Kimmo ja Aliisa kertoi, miten Helka oli jäänyt äidittömäksi viime kuun lopulla ja miten Helkalla oli nyt taas kotoista, kun sai olla täällä vaarin ja mummon ja isänsä ja hänen ja hänen Aino-siskonsa kanssa, aina oli joku kotona, Helkan ei tarvinnut viettää pitkiä iltoja apulaisen kanssa kahden, kun Aatos oli niin kiinni työssä, Kimmo katkaisi puheen:

— Oletko sinä asunut paljon kasarmilla?

— En. Ihan pienenä. Kiviniemessä, Vuoksen joen rannalla. En muista siitä paljon mitään: vähän jokea ja hevospuomeja. Mutta Aatos ja Aino ovat asuneet enempiäkin. Jo 1930-luvun alkupuolella isä sai komennuksen tänne pääesikuntaan. Miten niin?

— Ei mitään. Tuli vaan mieleeni, Kimmo sanoi ja alkoi hörppiä teetä.

— Mihin mummo ja vaari menivät? Helka tiukkasi Aliisalta.

— En minä tiedä, johonkin kylään kai, en tullut kysyneeksi.

— Mutta minä tiedän. Vaari meni Isänmaan Miesten illanviettoon, tyttö sanoi kuin olisi lausunut runoa koulunsa kevätjuhlassa.

— Älä höpsi, Aliisa sanoi.

— Kyllä, vaari sanoi, että minä menen Isänmaan Miesten kanssa!

— Ensinnäkään ei sanota, että: vaari sanoi, että minä menen, vaan: vaari sanoi, että hän menee. Ja toisekseen, älä sinä kuule Helka usko kaikkea, mitä vaari puhuu. Juo nyt teesi, ja jos et jaksa syödä pullaasi, otat sen mukaan ja menet nukkumaan, minä tulen peittämään, kun olet käynyt pesulla.

Tyttö vaikenä. Hän kastoi pullaa teehen ja ryysti siitä teetä suuhunsa.

— Ei noin saa tehdä. Syö pulla pullana ja teen juot teenä.

— Ei äitikään kormuuttanut, Helka sanoi. Hänen hento äänensä katkesi. Silmiin nousi kiilto ja hän painoi päänsä teekuppia kohti. Hartiat nykähtelivät.

Äiditön, eikä siskoja tai veljiä. Mitä auttaa isän menestyvä ura, huolellisesti äännetyt lauseet. Minulla on sentään toista: kun on sisaria ja veljiä ollut aina ympärillä, Kimmo katseli tyttöä.

Aliisa pelästyi.

— Rakas lapsi, älä nyt, en tarkoittanut pahaa, anna anteeksi, annatko, mennään jo pesulle, ja minä tulen sinua nukuttamaan, Kimmokin tulee, tulethan; ja Aliisa nosti tytön hartioista ja lähti taluttamaan tätä salista. Kun he olivat käyneet pesemässä ja Helkalla oli pyjama päällä, he huusivat Kimmoa makuuhuoneeseen.

Aliisa peitteli tyttöä lastensänkyyn. Se alkoi olla jo liian pieni Helkalle. Sen vieressä oli Aatoksen leveä vuode.

— Isä ei ikinä tule yhtä aikaa minun kanssa nukkumaan. Vasta aamulla, kun minä herään, isä nukkuu tuossa.

- Eihän sinulla ole hätää, mummo ja vaari ja minä olemme täällä aina. Sinä voit nukkua rauhassa.
- Niin mutta, kun minä tahtoisin, että isä olisi joskus tuossa ja lukisi tai kertoisi.
- Sinun isällä on kuule juuri nyt niin hirveästi työtä.
- Äiti minulle aina luki tai kertoi.
- Jos minä kertoisin, Kimmo sanoi.
- Tule tuohon isän sänkyyn minun viereen, Helka pyysi. Kimmo oikaisi pitkäkseen Aatoksen vuoteelle.
- Luenko minä jotakin?
- Ei kun kerro, sammuta valo ja kerro.
- Minä osaan kertoa vain, niin, mitäs minä nyt kertoisin, tuota hetkinen.
- Kerro vaikka itsestäsi. Ja Aliisa sammuttaa valon ja tulee siihen viereen loikomaan.
- En minä, kuinka minä, Aliisa sanoi, sammutti valon ja jäi seisomaan Kimmon vuoteen viereen.
- Minä asun maalla, meillä on viisi lehmää, kaksi hiehoa ja hevonen ja 12 hehtaaria viljeltyä, se on aika iso viljelysala Jyväskylän pohjoispuolen köyhän pitäjän viljelykseksi. Meitä on neljä lasta, kolme poikaa ja yksi tyttö, minä olen nuorin ja siksi onnellisin: olen saanut käydä koulua.
- Eiei, sinä puhut kuin opettaja, kerro jotakin jännää, Helka sanoi. Aliisa nauroi ja laskeutui vuoteelle ensin istumaan ja siitä pitkälleen Kimmon viereen varoen koskettamasta kertojaa. Kimmo tunsu hänen hajuvetensä, kuuli hänen hengityksensä ja vaistosi hänen pitkänään olevan vartalonsa vierellään.
- Minä kävin koulua Jyväskylässä ja asuin yhden muurarin perheessä. Ja viime keväänä, kun ylioppilaskirjoitukset oli ohi ja tenttiaika jatkui, minä kuljin sen muurarin mukana työssä. Se teki tiilistä korkeata tornia ja minä kannoin sille tiiliä. Selässäni kannoin. Semmoisessa

tarakassa. 25 tiiltä aina kerralla. Ja se muurarin torni vaan nousi, sillä se muurari vihelteli ja muurasi ja aurinko paistoi ja minä kiipesin portaita päivä päivältä ylemmäs ja ylemmäs. Minä tienasin sillä lailla opiskelurahoja, että minä voin lukea täällä Helsingissä itseni lääkäriksi. Ja tiedätkö sinä Helka, että se tiilitarakka tuntui ensimmäisinä päivinä hirmu painavalta, niin raskaalta, että minusta tuntui, että minä pystyn lentämään aina kun sain sen sinne torniin ylös. Mutta siihen tottui pian. Ja ne rahatkin, jotka minä tienasin, on jo kulutettu. Ja kesällä taas minä menen uudelleen sen muurarin kanssa nostamaan tiilitorneja. Minä kannan sille punaisia tiiliä ja se muuraa. Muuraaminen on iloista työtä. Siinä näkee työnsä jäljen. Koko ajan tiiliseinä nousee. Semmoisen tornin muurari on niin kuin laivan kapteeni, se huutelee iloisesti kaikille: laastinsekoittajille, tiilenkantajille ja laakongintekijöille ja, ja, niin mitäs minä kerroinkaan, Kimmo sanoi. Hän tunsu, miten Aliisan käsi tarttui hänen käteensä ja puristi sitä niin kuin hän illansuussa presidentinlinnan edustalla. Hän lakkasi puhumasta ja kuunteli tytön käden puristusta.

Pikkuvuoteesta kuului tasainen hengitys.

— Helka nukahti, Aliisa kuiskasi ja käänsi päänsä Kimmoon päin.

— Se oli varsinainen nukutuskertomus, Aliisa sanoi ja Kimmo tunsu korvansa juuressa tytön suusta tulevan lämpimän hengityksen. Kun hän kääntyi, hän oli kasvotusten tytön kanssa ja tunsu lähellään tämän vartalon.